

دولت یک رابطه اجتماعی است



حمزه نوذری

جامعه‌شناس و استاد دانشگاه

حمزه نوذری در نشست علمی با دانشجویان

دولت بخشی از روابط اجتماعی گسترده در جامعه است. دولت ذات مستقل و فراتر از جامعه ندارد و خودبسنده نیست، بلکه در رابطه با جامعه فهمیده می‌شود. دولت و دستگاه‌های دولتی با نیروها و قدرت‌های نهفته در مناسبات اجتماعی در رابطه است و آن را بازنمایی و بازتولید می‌کند. دولت برخی مناسبات اجتماعی و رابطه‌ها را طرد و برخی دیگر را مشروع می‌کند. می‌کوشد برخی مناسبات و روابط اجتماعی را حذف و با برخی دیگر مدارا کند و برخی مناسبات اجتماعی را تقویت کند. اما رابطه دولت با نیروهای اجتماعی چقدر عادلانه و در راستای همبستگی اجتماعی است؟ برخی پژوهشگران معتقدند اقدامات دولت در رابطه با جامعه به نفع همگان نیست. بر این اساس، دولت در اصل به زورمدان نزدیک است تا ضعیفان. بیشتر متمایل به حمایت از منافع سرمایه‌داران است تا مزدبگیران. مسئله اصلی پیش‌روی دولت در ایران این است که با تکرر مناسبات و روابط اجتماعی در حوزه عمومی چگونه مواجه شود. مسئله دیگر این است که بخش زیادی از جامعه در دستگاه‌های دولتی و بوروکراتیک مشارکتی ندارند.

پولانزاس، یکی از جامعه‌شناسان، دولت به‌ویژه دستگاه‌های دولت را در رابطه با طبقات و نیروهای اجتماعی تحلیل می‌کند. از نظر او، نقش اصلی دولت بازتولید مناسبات و صورت‌بندی اجتماعی از طریق قانونی‌کردن تسلط طبقاتی است. به‌عبارتی، دولت با سیاست به ظاهر انسجام‌بخش در حقیقت مناسبات و روابط نابرابر را بازتولید می‌کند. پولانزاس، دولت را رابطه‌ای سیاسی، اقتصادی و ایدئولوژیک تلقی می‌کند. در این میان، نگاه‌ها و سازمان‌های اقتصادی هم سیاسی و ایدئولوژیک هستند. پس دولت کارکردهای اقتصادی، سیاسی و ایدئولوژیک دارد که در نهایت به بازتولید روابط اجتماعی (که در دنیای سرمایه‌داری نابرابر و مبتنی بر سلبه هستند) می‌انجامد. بر اساس نظریه پولانزاس، قدرت دولتی را در ارتباط با روابط اجتماعی و طبقاتی می‌توان درک کرد و دستگاه‌های دولتی این روابط را متمرکز و بازنمایی می‌کنند. همان‌گونه که مارکس فکر می‌کرد سرمایه یک رابطه اجتماعی است، پولانزاس نیز دولت را یک رابطه اجتماعی می‌داند. این بدان معنی است که دولت ابزار خنثایی برای ایجاد عدالت و آزادی نیست و به یک اندازه در دسترس همگان برای تحقق اهدافشان به‌شمار نمی‌آید. نکته مهم دیگر برای فهم دولت که گرامسکی و پولانزاس، دو متفکر رشته جامعه‌شناسی، بر آن تأکید دارند این است که دولت یکپارچه و منسجم نیست. واقعیت این است که در دولت

دستگاه‌ها، بخش‌ها، سطوح و مراکز و به‌عبارتی بلوک‌های مختلف قدرت وجود دارند که هرکدام از آنها استراتژی‌های گوناگونی نسبت به طبقات، نیروها و مناسبات اجتماعی اتخاذ می‌کنند. پس تلقی دولت به‌عنوان نیرویی یکدست و منسجم خطاست. البته منظور ما از دولت قوه مجریه نیست. تا اینجا این بحث را این‌گونه پیش بردم که دولت رابطه‌ای اجتماعی است. اما این رابطه با جامعه با چه واسطه‌ها و میانجی‌هایی درک می‌شود؟ دولت به‌واسطه قانون، همبستگی اجتماعی و موضوع شهروندی، نحوه تعامل با جامعه مدنی، جنبش‌های اجتماعی و چگونگی تنظیم اقتصاد در رابطه با جامعه قرار می‌گیرد و می‌توان تحلیل کرد که آیا آرایش دولت با جامعه مناسب است یا نامناسب. هرکدام از این میانجی میانجی نیاز به بحث مفصل دارد. در اینجا نکته مختصری درباره رابطه دولت با جنبش‌های اجتماعی بیان می‌کنم. گاهی تصور می‌شود مطالبات و اعتراض‌های جمعی مخل ثبات و نظم جامعه است اما نوع تعامل و مواجهه دولت با جنبش‌های اجتماعی است که می‌تواند ویرانگر باشد. اگر دولت‌ها جنبش‌های اجتماعی و اعتراضات را به مثابه سخنانی که شنیده نشده و مطالباتی که جدی گرفته نشده تلقی کنند موضوع متفاوت می‌شود. اعتراض جمعی و انجمنی می‌تواند به‌عنوان یک رسانه و گفت‌وگو در زمانی که سازمان‌ها و نهاد‌های دولت به درستی کار نمی‌کنند عمل کند. دولت در تعامل با رابطه با جنبش‌های اجتماعی باید آن را به‌مثابه گفت‌وگوی انتقادی بخشی از نیروهای اجتماعی با خود تلقی کند که گاهی مطالبات و منافی دارند و گاهی دفاع از حقی را فریاد می‌زنند البته زمانی که شامل خشونت یا ایدئولوژی‌های ضد دموکراتیک نمی‌شوند. در کل، جنبش‌های اجتماعی برای تأثیر بر اقدامات دولت و بازار شکل می‌گیرند. به‌عنوان مثال، جنبش‌های محیط زیستی راهبردی دولت و بازار در مواجهه با محیط زیست را به چالش می‌کشد و خواستار حمایت از محیط زیست هستند. در نهایت اینکه دولت رابطه‌ای اجتماعی است هرچند یکدست و منسجم نیست.

دوشنبه ۲۶ شهریور ۱۴۰۳
۱۲ ربیع‌الاول ۱۴۴۶
۱۶ سپتامبر ۲۰۲۴
سال بیست‌ویکم
شماره ۴۹۲۵
۲۰ هزار تومان
۱۶ صفحه

روزنامه

دولت یک رابطه اجتماعی است

در «شرق» امروز می‌خوانید:

چگونه روزگار ما را کلاهبرداری می‌کند • جای خالی زنان وکیل در مدیریت • آشنایی با هم‌گروه‌های تیم ملی فوتسال در جام جهانی



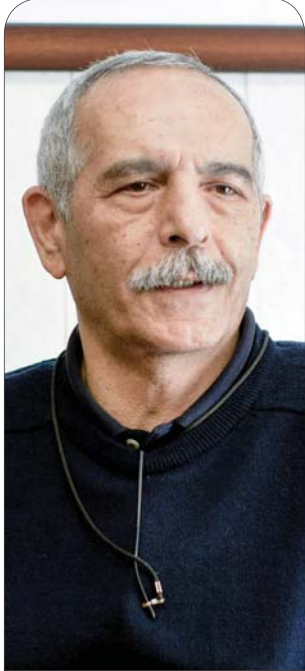
پرونده ای درباره ضرورت تقویت «دولت اجتماعی» و دستیابی به پارامترهای «دولت رفاه» در گفت وگو با کارشناسان

پرونده

در ستایش دولت مدرن

چالش دولت اجتماعی و چاله‌های رفاه، فاصله دولت با جامعه را طی دوره‌های مختلف برجسته کرده است. راهبرد ترمیم این گسست چیست؟

صفحات ۵ تا ۱۲ را بخوانید



کمال اطهری:

گرفتاری روشنفکران نفتی



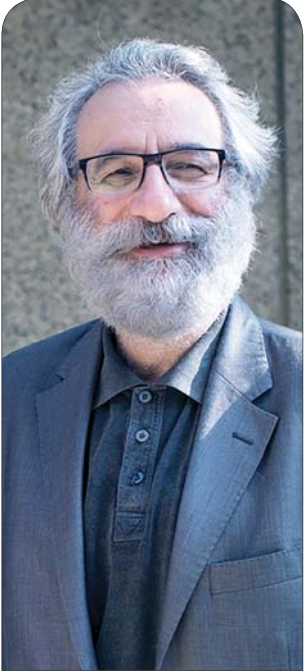
یاسر باقری:

چشم‌از سرمایه اجتماعی برندارید



رضامیدی:

سرمایه‌داری ودموکراسی ناسازگارند



جواد طوسی:

آینه‌ای برابر آینه‌ات می‌گذارم



محسن هاشمی:

سمی به نام افراط و تفریط

یادداشت

ضرورت طرحی نو برای سفرهای استانی



امیر ثامنی

نیمه‌تمام اعتبار اختصاص پیدا کرده است. سفرهای استانی با ترتیبات و مناسکی که در دولت نهم و دهم و بعدها در دولت سیزدهم اجرا شدند، هرچند از این نظر که باعث آشنایی بیشتر و ملموس وضعیت و شرایط استان‌ها و شنیدن صدای شنیده‌نشده مردم فراموش شده برای مقامات و مسئولان ملی کشور می‌شود، می‌تواند امر مبارکی باشد، ولی آسیب‌ها و معایب فراوانی نیز دارد که بر محاسن معدود آن چربش دارد:

اولین و مهم‌ترین این معایب خارج‌کردن نظام تصمیم‌گیری از سازوکارهای عقلایی و منطقی‌بنیاد و غلبه هیجان‌زدگی و اتخاذ تصمیمات احساسی و کم‌توجهی به رعایت اسناد و برنامه‌های مصوب و ملاک عمل است. این

آسیب بنیادین سبب شده تا مصوبات فله‌ای و سهمیه‌ای شهرستان‌ها منتج از فشارهای سیاسی مسئولان محلی و نمایندگان مجلس در این سفرها (از جاده، فرودگاه، سد تا بیمارستان، کارخانه و...)، صورت‌حساب مالایطافی را برای

یادداشت

در حاشیه سفر رئیس‌جمهور به عراق



احسان هوشمند

با توجه‌باتی تاکنون رسمیت دوباره آن را چند دهه با تأخیر مواجه کرده، با همین توجهیات طرف ایرانی باید پیگیر حقوق خود هم درباره قرارداد ۱۹۷۵ او هم پیگیر تأمین منافع خود درباره خسارات وارد شده به ایران در دوره جنگ هشت‌ساله بر مبنای قطع‌نامه ۵۹۸ شورای امنیت سازمان ملل متحد باشد. دولت کویت در دوره پس از حمله عراق به کویت میلیارد‌ها دلار خسارات وارده بر اثر حمله عراق را دریافت کرد!اموضوع دیگری که در حاشیه سفر رئیس‌جمهوری به عراق تأمل‌برانگیز است، ملاقات‌نکردن رئیس‌جمهور با جناح‌های اهل سنت عراق است. در شرایط فعلی ساختار سیاسی عراق مرکب از اعراب شیعه‌مذهب، اعراب سنی‌مذهب و کرد‌های شمال عراق است. در سفر رئیس‌جمهور و هیئت همراه به عراق افزون بر دیدار با مقامات عراقی و شیعیان عراقی، هیئت از اربیل و سلیمانیه هم بازدید و با مقامات آن مناطق دیدار و گفت‌وگو داشت؛ یعنی افزون بر مرکز عراق در شمال و جنوب نیز رایزنی‌هایی انجام شد اما با نیروها و شخصیت‌های اهل سنت دیدار جداگانه‌ای انجام نشد و از مهم‌ترین شهر عراق پس از بغداد یعنی موصل هم دیداری نشد. ایران عراق دو کشور همسایه هستند که در دوره پس از صدام حسین روابط سازنده و مثبتی داشته‌اند و استمرار و تعمیق این دوستی و پیوند نیازمند توجه و رسمیت دوباره زیرساخت‌های این روابط از جمله معاهده ۱۹۷۵ الجزایر است.

به میزبانی معاون اول رئیس‌جمهور

جلسه معاونان اول ۳ قوه

در ساختمان دولت برگزار شد

برگزیده‌ها

نگاهی به فرصت تاریخی سفر رئیس‌جمهوری به مقر سازمان ملل: آیا این سفر می‌تواند اتفاقی ویژه را رقم بزند؟

بایدها و نبایدهای نیویورک

عضو شورای شهر تهران

به دنبال آدرس ۲۰۰ هزار واحد مسکونی

سؤال چهارم از شهردار تکرار شد

«جی‌دی وُس» می‌گوید در صورت پیروزی

جمهوری خواهان، جنگ اوکراین به‌سرعت متوقف می‌شود

نسخه ترامپ برای پایان جنگ

موتولیان مشهد اجازه بازی در این شهر را ندادند

آبروداری به سبک قلعه حسن خان

آخرین وضعیت

رسیدگی به پرونده

شرکت کروز

یادداشت

یک قاب تجربه

نقش ایران، مصر و عربستان در صلح و پیشرفت خاورمیانه



جلیل‌سازگارنژاد

بهمن ماه ۱۳۲۹ از سوی ریاست مجلس شورای اسلامی برای شرکت در کنفرانس گفت‌وگوی تمدن‌های کهن که به ابتکار آقای سیدمحمد خاتمی مطرح شده و در جهان مورد استقبال قرار گرفته بود و همچنین تقدیم دعوت‌نامه آقای کرویبه به رئیس پارلمان مصر برای شرکت در کنفرانس فلسطین در تهران به همراه دوست و همکاران ارجمند جناب آقای دکتر شعردوست عازم قاهره شدیم. ابتدا در کنفرانس گفت‌وگوی تمدن‌های کهن که ریاست آن را خانم سوزان مبارک (همسر رئیس‌جمهور وقت مصر) برعهده داشت و یکی از موضوعات آن نقش زن در چهار

تمدن کهن (ایران، مصر، یونان و روم) بود، حضور بافقییم. مقاله اینجانب به تحت‌عنوان زن در تمدن ایرانی با تکیه بر مستندات تاریخی از جمله کتاب از «زنان داریوش» نوشته خاسم هایدماری کخ آلمانی و ترجمه دکتر پرویز رجبی که بازخوانی و ترجمه ۳۰ هزار کتیبه تخت جمشید را روایت می‌کرد، تهیه و قرائت شد و به شدت از سوی حضاران مورد تشویق قرار گرفت. خانم سوزان مبارک از مدعوین درخواست کرد تا به احترام زن و تمدن ایرانی بایستند و دست بزنند. در مقاله مذکور اشاره شده بود که در دوره هخامنشیان زنان ایرانی در مناصب دولتی و حکومتی حضوری فعال داشتند و از اختیارات کامل برخوردار و صاحب مهر و امضای اختصاصی بودند و از بیمه و مستمری ویژه هنگام بارداری بهره‌مند می‌شدند و سایر امتیازات آلمانه در دیگر که در این مجال و مقال امکان بازگویی آن نیست.

سرکار خانم کمیزی

مدیر محترم فروش شرکت مرکب ایران

مصیبت درگذشت همسر گرمی‌تان را تسلیت می‌گوییم

از خداوند متعال برای آن مرحوم علو درجات و برای شما

و سایر بازماندگان صبر و آرامش مسئلت داریم.

علی یزدانپناه فدایی، مهدی رحمانیان، ابوالفضل سلطانی